

Ook hier gaat 't dan om en om. Als de zonde begon, is, dreigt de toorn Gods in de onrust der consciëntie. Leef dan 't berouw weer op, dan dekt de genade ook bij hen de zonde weer toe. Maar houdt dit op- en nedergaan van zonde en berouw, van berouw en zonde, onveranderlijk aan, dan komt 't eindelijk tot breuk. Dan wordt de Heere ook over zulke overbeterlijke zondaren des berouwens moede. Als 't berouw hebben in den zondaar een spel wordt, werpt de Heilige 't terug en van zich, en het oordeel over den onheiligen overtreder treedt in.

Nu uit zich dit op en nederslingeren tusschen zonde en berouw, en dan weer tusschen berouw en zonde, bij verreweg de meesten onder Gods volk gelukkig niet in zoo overgrooten gruwel. Het komt voor, en David blijft er alle eeuwen door het bijna demonisch voorbeeld van. Maar tot zulk een uitbarsting van ongerechtigheid komt 't toch, 't God zij dank, bij verreweg de meesten niet. God bewaart er zijn geloovigen voor. Maar dit neemt niet weg, dat onder den berouwteugel toch, helaas, allerlei ongerechtigheid ook in vrome kringen, 't zij in stilte, voortslipt, bedwongen wordt en dan weer opkomt, 't zij zoo openlijk uitkomt, dat zelfs de ongelooovigen 't merken, en ook merken hoe 't onder erkennen van schuld nu eens bedwongen wordt en dan weer opkomt. In het stille der verborgenheid sluipst meest de zinnelijkheid en oneerlijkheid om, en in 't openbaar meest de hoogmoed, het egoïsme en de leugen.

Bij de kinderen der wereld is dit niet anders, en veelzins nog erger, maar bij hen blijft 't berouw uit. Hun hapt 't aan wezenlijk zondebesef. Wat te zinnijk en te oneerlijk was verontschuldigen ze, en wat hoogmoed verried of leugen spon, verdedigen ze tegen de klare bewijzen in. Van werkelijk berouw is in zulke kringen geen sprake.

En juist hier ligt nu 't verschil met de wezenlijk vromen. Ook zij vallen wel, maar als ze vielen, komt zoo al niet terstond, dan toch 's avonds in 't avondgebed, of in een slapelozen nacht, of onder een stuk uit Gods Woord, wel ter dege het berouw op. Dan voelen ze zich ellendig. Dan gaan ze op de knieën. Dan verootmoedigen ze zich in bittere zelfaanklacht. En ze kunnen niet rusten, eer ze weer aan den voet van het Kruis de Verzoening hebben terug gevonden. Vooral bij een naderend Avondmaal trekt die spanning van het berouw weer over zoo menige ziel.

Maar al is dan de vrede terug gevonden, dan gebeurde 't zoo telkens, dat 't bij dien vrede niet bleef. Ongeacht en ongewenscht keert dan de oude verzoeking weder. De zondige prikkel werkt weer op 't bloed of op den hoogheidswaan. Eer men er op bedacht is, begint de zondige neiging weer te trekken. Men wil 't dan wel niet, en zal er tegen waken, maar als de Verzoeker telkens en telkens weer van 't zwakke 's avond trekt, wordt de zedelijke kracht tot verweer gedurig al minder, en het einde daarvan is, dat de oude zonde toch weer begaan wordt, om nauwelijks genoten, schier onmiddellijk weer door een bang gevoel van berouw achtervolgd te worden.

En is dat nu twee, drie, viermaal zoo op en neergegaan, dan is de berouwteugel ten slotte alle kracht kwijt, en blijft 't soms voor jaren een eindeloos op en neergaan. Zondigen, zijn zonde in berouw verfoeien, en toch, als de prikkel terugkeert, een telkens weer in de oude zonde meegesleept worden.

Derzulk lot is zoo diep beklagenswaardig, en het zoo ons oorzaak van zoo innigen dank zijn, indien deze mediatie, al ware het ook maar bij een heel enkele, aan dit boze om en om gaan van zonde en berouw een einde mocht maken.

Het boze kwaad komt natuurlijk daaruit op, dat het berouw na de begane zonde half in zijn werking steken blijft. Men kan berouw hebben, omdat men zich schaamt over zijn eigen zwakheid. Men kan berouw hebben over 't kwaad gevolg van zijn zonde. Men kan berouw in zich voelen opkomen, omdat een ander er van mede weet, en er ons om minacht. Maar dat alles is nog het echte, het zondeloofende berouw niet. Het eenig afdoende en zondeloofende berouw is in uw zelfbesef, zoo ge u ter neer geworpen voelt door Gods heiligen toorn over u.

Niet om de straf die volgen kan. Ook dat kan wel schaamte in de ziel werpen, maar brengt op zichzelf nog niet tot breuk met uw zonde. Zelfs de wereldsche rechter kent maar al te goed de helling naar de reëdivie.

Neen, het echte berouw moet conform Psalm 51 zijn. Na zijn begane zonde zich voor zijn God stellen, met zijn God alleen rekenen, rechte strekken hoe zijn zonde door Gods heiligen toorn veroordeeld wordt, en het ontwaren, dat het voor u voor altoos op een breuk met uw God uitloopt, zoo ge u niet aangrijpt en als een niet te ontwijken levensvraagstuk, tusschen die aan u klevende zonde en uw God kleet.

Niet zoals Adam, wegschieten, en in de eenzaamheid zijn zonde verwerken, verontschuldigen en ter zijde duwen. Dat baat u niet en helpt u niet. En eer ge er om denkt, zijt ge weer het kind van de rekening.

Zijt ge waarlijk Gods kind geworden, dan is er maar één, bij wien ge uw zonde kunt uitvechten. Een die uw zonde van u kan afnemen. En maar één die uw zonde verzoeken kan. En die Eene redder uwer ziele is uw God.

Op één keus komt het aan. Met die oude zonde breken, en uw God behouden. Of die zonde aanhouden, maar dan uw God verloren hebben.

Zoo staat bij elke boezemzonde de ontragelijke levenskeuze.

Aarzelt ge dan nog?

Dr. A. K.

Amsterdam, 20 Februari 1914.

Op 't agendum onzer a. s. Synode zullen, behalve de reeds genoemde voorstellen in zake een nieuwe bijbelvertaling, de revisie van onze belijdenisschriften en liturgie en de invoering van een gezangenboek, ook twee punten aan de orde komen, die beide met de theologische studenten in nauw verband staan en waarover we evenzeer een enkel woord wenschen te zeggen.

Het eerste punt raakt het preekverbod, dat de Synode van Amsterdam in 1908 heeft genomen en dat de Synode van Zwolle heeft bevestigd. Zoals blijkt, kan een deel der Kerken in dat preekverbod zich nog altoos niet vinden en zijn daarom op meer dan een classie vergadering voorstellen ingediend om dit preekverbod weder in te trekken.

Er ligt in deze voorstellen een eerlijkheid, die we op prijs stellen. Het is toch bekend genoeg, dat tal van Kerken het met de besluiten der genoemde Synodes niet eens zijn, en meenen, dat het zoowel in het belang der Kerken als der studenten is, dat de gelegenheid om te preeken hun vergund wordt. Ook Prof. Bouwman heeft daarvoor in de *Bazuin* een pleidooi gevoerd, gelijk hij evenzeer op de Synode te Zwolle reeds een tegenstander van dit preekverbod bleek te zijn. Egen het uiten van deze afwijkende meening hebben we op zich zelf geen het minste bezwaar. Geen Kerk, en zelfs geen Hoogleraar in dienst der Kerken, behoeft met elk Synodaal besluit in te stemmen. Indien de Kerken, die met dit besluit het niet eens zijn, de zaak dan ook opnieuw ter Synode hadden gebracht en behoorlijke argumenten hadden aangevoerd, waarom ze de Synode verzoeken op dit besluit terug te komen, dan zou dit de rechte en ordelijke weg geweest zijn. Intusschen heeft men dezen weg niet gevolgd; verschillende Kerken hebben aan het besluit van de beide genoemde Synodes zich eenvoudig niet gestoord en toch studenten uitgenoodigd om een stichtelijk woord te spreken, en niet weinig studenten zijn voor deze verleiding bezweken en hebben trots het verbod der Synode toch gepreekt. Natuurlijk werd zulk een studentenpreek dan niet officieel op 't predikbeurten-briefje vermeld; de overtreding van 't Synodaal verbod zou dan al te zeer in de oogen gesprongen zijn, en het feit zou officieel kunnen geconstateerd en de betrokken studenten en Kerken ter verantwoording kunnen geroepen zijn. Neen, men smokkelde; op 't predikbeurtenbriefje werd geen naam ingevuld, maar wel werd van den kansel te voren meegedeeld, welke student den volgende Zondag zou optreden. Was dit nu een enkele maal geschied in een achteraf dorpje, waar men om hulp in den nood doodverlegen zat, zoo zouden we daarop geen captie maken. Maar het is bekend genoeg, dat van zulk een exceptie geen sprake is; er zijn plattelandskerken, waar het preeken van studenten schering en inslag is; we zouden ze desgevraagd met name kunnen noemen; en niet alleen dorpskerken storen zich niet aan dit Synodaal verbod, maar zelfs in hoofdkerken van de Noordelijke provincies heeft men studenten laten optreden.

Een dergelijke toestand nu is metterdaad in geen enkel opzicht te rechtvaardigen, en het kan kwalijk ontkend worden, dat daardoor een independentistisch streven in onze Kerken wordt binnengevoerd, dat zeer gevaarlijke gevolgen kan hebben. Want indien een deel onzer Kerken meent, dat ze op dit eene punt niet verplicht zijn een stellig en bij herhaling door onze Synodes uitgesproken besluit na te komen, dan is er geen enkele reden, waarom een ander deel der Kerken dit niet even goed ten opzichte van een ander besluit zou mogen doen. Het slechte voorbeeld door deze Kerken gegeven, zou aanstekelijk gaan werken; elke band van kerkelijke orde was dan verbroken, en iedere Kerk zou kunnen doen, wat goed was in haar oogen. Vergoet daarbij niet, dat er wel niet een Synodaal besluit is, waarmede alle Kerken het geheel eens zijn. Zelfs op onze Synodes worden de beslissingen gewoonlijk met meerderheid van stemmen genomen. Heeft dus bij ieder voorkomend geval de minderheid, die het met de beslissing der meerderheid niet eens is, het recht, dit besluit eenvoudig niet uit te voeren, dan wordt daarmede het besluit feitelijk krachteloos gemaakt. Het is dan ook niet in te zien, waarom men dan nog Synodes zoude behoeven te houden. Synodes kosten veel geld en rooven veel tijd. Men schaffe ze dan eenvoudig af en late iedere Kerk haar eigen gang gaan.

Vooral in dit geval nu klemt dit bezwaar te meer, omdat de niet-nakoming door een deel der Kerken van het genoemde Synodaal besluit inzake het preekverbod, geen geringe nadeelen meebrengt voor degenen, die zich wel aan deze beslissing der Synode wenschen te houden. We bedoelen daarmede niet in de eerste plaats, dat dit uit preeken gaan van sommige studenten voor hen een bron van inkomsten oplevert, die de andere studenten missen moeten, ook al schuilt hierin reeds een niet gering onrecht. Veel erger is, dat dit preeken voor deze studenten ook nog andere niet geringe schatten voordeelen meebrengt. Wanneer ze geregeld elken Zondag optreden, krijgen ze daardoor een gemakkelijker in het preeken, die de anderen niet hebben; ze raken voort bekend bij de gemeenten, en hebben kans terstond na hun praeparatoir examen de nooddige beroepen te krijgen. Het is zelfs voorgekomen, dat de Kerkeraden reeds met het getekende beroep op de classie vergadering kwamen, waar de student nog praeparatoir geëxamineerd moest worden, om terstond na gunstigen afloop van het examen het beroep hem te overhandigen. Zoo hebben de studenten, die aan het Synodaal verbod zich niet storen, allerlei voordeelen; ze hebben een aardige bijverdienszucht; ze krijgen door zich te oefenen een groote gemakkelijker in het preeken, en ze zijn zeker, dat ze na hun praeparatoir examen hun naam met tal van beroepen in de krant vermeld zien. De studenten daarentegen, die aan dit Synodaal verbod zich houden, komen daardoor in een zeer ongunstige conditie; ze moeten na hun praeparatoir examen pas beginnen met te preeken, en missen dan de nooddige geoeffendheid; ze moeten dientengevolge veel langer wachten totdat ze een beroep krijgen, en juist dat lange wachten op een beroep geeft dan allicht aan vacante Kerken den indruk, dat er aan dezen candidaat toch wel een steekje los moet wezen.

Een dergelijken toestand nu mag de Synode niet langer bestendigen. Dat de overtreding van het Synodaal gebod in hoofzaak plaats vindt door de studenten van de eigen inrichting der Kerken, welke studenten in de eerste plaats een goed exemplaar van gehoorzaamheid hadden te geven, is een bij ieder bekend feit. De studenten der Vrije Universiteit daarentegen, die in eigen kring met loffelijken ijver toezicht houden, dat aan het Synodaal verbod de hand gehouden wordt, worden de dupe van de historie. En er ontstaat daardoor tusschen deze beide groepen van studenten een oneerlijke concurrentie, die kwaad bloed zet en zetten moet.

We achten het daarom zeker gewenscht, dat deze kwestie opnieuw bij de Synode aanhangig worde gemaakt. Principieel achten we het standpunt door de Synode te Amsterdam ingenomen volkomen juist. Niemand behoort in de Kerken op te treden, dan die eerst door de Kerken geëxamineerd is. Het student-zijn op zichzelf geeft geen waarborg, dat iemand rechtzinnig is in de leer. Toch zal de Synode wel ernstig mogen overwegen, of ze haar verbod in dezen vorm handhaven zal of niet. Zoals het verbod thans yerkt, wordt de ondeugd er door bekroond en de deugd er door gestraft. Een van tweeën zal daarom moeten gebeuren. Of de Synode zal, wanneer ze bij het besluit van de Synode te Amsterdam behoort in de Kerken op te treden, dan die eerst door de Kerken geëxamineerd is. Het student-zijn op zichzelf geeft geen waarborg, dat iemand rechtzinnig is in de leer. Toch zal de Synode wel ernstig mogen overwegen, of ze haar verbod in dezen vorm handhaven zal of niet. Zoals het verbod thans yerkt, wordt de ondeugd er door bekroond en de deugd er door gestraft. Een van tweeën zal daarom moeten gebeuren. Of de Synode zal, wanneer ze bij het besluit van de Synode te Amsterdam behoort in de Kerken op te treden, dan die eerst door de Kerken geëxamineerd is.

Over het tweede voorstel, dat ter Synodaal tafel zal gebracht worden, om aan de studenten der Theologische school de gelegenheid te verschaffen aan deze school den graad van doctor in de Theologie te verwerven, spreken we een volgend maal.

Inwendige Zending.

Het Comité, dat ten vorige jare het congres voor inwendige zending samenbragt, heeft wisselend besloten dit jaar geen nieuw congres saam te roepen, hoewel van meer dan een zijde de wensch was uitgesproken, dat spoedig weer een congres saam zou komen.

Het eerste congres is in menig opzicht uitzonderend geslaagd. Er is van dit congres een actie en bezieling uitgegaan, die haar invloed in al onze kerken heeft doen gevoelen en dezen arbeid ten goed stuk verder heeft gebracht. Maar al is het daarom te begrijpen, dat men verlangde om dit jaar opnieuw saam te komen, toch zou de ervaring leeren, dat daardoor al spoedig de betekenis van zulk een congres verminderen ging. Het aantal onderwerpen zou uitgeput raken; men zou moeite hebben om telkens nieuwe sprekers te vinden; de belangstelling zou gaan verflauwen, en na een paar jaar zou de 'aardigheid' er af wezen, om nu deze populaire uitdrukking eens te gebruiken.

Het schijnt ons daarom zelfs raadzaam om zulke congressen niet korter dan na drie jaar op elkander te laten volgen. Ook onze Generale Synodes vergaderen regelmatig om de drie jaar, en deze oude bepaling onzer Kerken is in de praktijk uitzonderend gebleken en heeft veel, waardoor ze zich ook voor deze congressen aanbeveelt. Men heeft dan behoorlijk tijd om zich voor te bereiden; in zulk een periode komen van zelf nieuwe onderwerpen aan de orde; men kan de sprekers geregeld laten afwisselen en de kerkeraden, die afvaardigen, worden daardoor niet op te groote kosten gejaagd. Een congres om de drie jaar is wel te houden; een jaarlijks congres niet; en zelfs voor een congres om de twee jaren zouden we bevreemd wezen, omdat deze termijn ons nog te kort toeschijnt. De eerste keeren zou het misschien gaan, maar al spoedig zou blijken, dat men toch grootere tusschenpoelen moet nemen. En het is beter van meet af een goede regeling te treffen, die men volhouden kan, dan later te moeten verminderen, omdat men in den eersten aanloop zijn krachten overschat had.

Het getuigenis des Heiligen Geestes.

Toen we onlangs den wensch uitspraken, dat een theologische studie zou gewijd worden aan het zoo belangrijke vraagstuk van het getuigenis des Heiligen Geestes, wisten we niet, dat deze wensch reeds zoo spoedig vervuld zou worden, en wel door een der leerlingen van de Vrije Universiteit, die dit onderwerp in een dissertatie wilde behandelen. Te meer verheugt het ons daarom, thans dit proefschrift openlijk te kunnen aankondigen; het is van Dr. V. Hepp, predikant bij de Gereformeerde Kerk te Antwerpen, die 13 Februari op deze dissertatie promoveerde tot Doctor in de Theologie en daarbij het zeldzame praedicaat cum laude aan zijn doctorstul zag toegevoegd.

Een volledige behandeling van het onderwerp biedt dit proefschrift nog niet. Op den titel zelf staat: *Het Testimonium Spiritus Sancti*. Eerste Deel. Het Testimonium generale, zoodat een tweede deel nog volgen moet. Dr. Hepp heeft zijn onderwerp al zeer breed en diep opgevat. Hij wil niet alleen nagaan, welke betekenissen dit getuigenis des Heiligen Geestes voor het gezag der H. Schrift heeft, maar ook welke betekenissen het heeft voor de zekerheid van ons persoonlijk geloof; en zelfs daarmede nog niet tevreden, is hij achter deze soteriologische betekenissen van het getuigenis des Heiligen Geestes bij Gods kind, teruggegaan tot

de algemeene werkingen van den Heiligen Geest bij elk mensch, om in de Scheppingsordinantie zelf de basis te vinden voor het gebouw, dat hij optrekken wil. In dit eerste gedeelte behandelt hij alleen dit zoogenoemde algemeene getuigenis des Heiligen Geestes, terwijl eerst in het tweede deel, dat nog volgen moet, het bijzondere getuigenis des Heiligen Geestes inzake de Schrift en het kinschap der geloovigen zal besproken worden. Gelukkig deelt de schrijver in de voorrede mede, dat de stof voor het tweede deel reeds geheel gereed ligt en de verschijning van dit tweede deel dus niet te lang op zich zal laten wachten. Eerst dan zal natuurlijk kunnen beoordeeld worden, in hoeverre het Dr. Hepp gelukt is, dit vraagstuk tot een behoorlijke oplossing te brengen.

Toch geeft reeds dit eerste deel gelegenheid om over de methode van arbeid en de opvatting van het probleem in het algemeen een oordeel te vellen, en dan mag zonder enige aarzeling getuigd, dat Dr. Hepp door dezen arbeid getoond heeft een dogmatischen aanleg te bezitten, zoals slechts zelden gevonden wordt. Reeds zijn idee om achter het bijzondere getuigenis des Heiligen Geestes tot het algemeene terug te gaan en aan te toonen, hoe dit bijzondere getuigenis rust op het algemeene, was een zeer gelukkige gedachte. Des te meer moet deze studie gewaardeerd, omdat het door hem betreden terrein nog zoo goed als onontgonnen was en al zijn arbeid grootendeels pioniersarbeid wezen moest. Er moge hier en daar bij oudere en nieuwere dogmatische schrijvers enkele aanduidingen te vinden zijn, die hem tot vingervijzing konden strekken, maar een volledige dogmatische constructie waarbij deze losse elementen tot een geheel waren saamgevoegd, ontbrak dusver nog. Het werk van den Heiligen Geest wordt meestal zoo beperkt tot de soteriologische zijde, dat aan de algemeene werkingen van den Heiligen Geest nauwelijks de aandacht werd geschonken. Dr. Hepp heeft in dit eerste deel dus grootendeels zelfstandig te arbeiden gehad uit de gegevens die de Heilige Schrift aanbood, en het is hem metterdaad gelukt een Pneumatologie ons te leveren, die aan de Dogmatiek een nieuw hoofdstuk toevoegt. Natuurlijk ontbreken ook bij deze studie de fouten niet, die aan zulk een eerstelijnsstudie gewoonlijk aankleven. Er is in zijn opzet een zekere eenzijdigheid, waardoor hij gevaar loopt, evenals men vroeger te veel de Logos-speculatie op den voorgrond schoof, om nu te veel aan de werking van den Heiligen Geest toe te schrijven. Maar al zijn er hier en daar bedenkingen in te brengen en vraagtekens te zetten, toch zal niemand deze studie doorlezen zonder Dr. Hepp dankbaar te wezen, die zooveel nieuw licht wist te verspreiden over dit onderwerp. Uitgaande van de innerlijke verhouding van de drie personen in het Goddelijke wezen, wist hij hier reeds op uitzonderende wijze aan te toonen, waarin de eigenaardige plaats bestaat, die de Heilige Geest in de economie van het Goddelijke wezen inneemt, en daaruit leidt hij dan af, welke eigenaardige taak de Heilige Geest vervult bij de werken Gods naar buiten, om zoo ten slotte te komen tot zijn eigenlijke onderwerp, hoe dit getuigenis des Heiligen Geestes in algemeenen zin de grond is van alle zekerheid van ons menscheijk weten. Volgens Dr. Hepp pag. 192 is dit getuigenis des Heiligen Geestes toch de laatste grond onzer kennis. Ofschoon hij in dit eerste deel zich nog niet opzettelijk uitlaat over de betekenis van dit getuigenis des Heiligen Geestes in zake ons geloof aan het gezag der Heilige Schrift, toont toch deze uitdrukking reeds, dat hij het getuigenis des Heiligen Geestes wel degelijk als den grond van ons geloof beschouwt. Evenzeer laten we met genoegen, dat hij dit soteriologische getuigenis des Heiligen Geestes ook niet vereenzelvigt, met de illuminatie of verlichting van ons verstand, en tusschen deze beide uitdrukkelij onderscheidt, zoodat hij op blz. 187 aangeeft, terwijl niet minder onze volle instemming heeft, wat Dr. Hepp op blz. 212 verklaarde, dat Calvijn het voor het menscheijk weten noodzakelijk oordeelde, dat het hoogste bewijs voor de waarheid der Schrift alleen zoo ontleend worden aan het inwendig getuigenis des Heiligen Geestes. Onze eigen opvatting is daardoor volkomen bevestigd.

Met belangstelling zien we daarom het tweede deel van deze studie tegemoet. We zijn Dr. Hepp dankbaar voor deze studie en verblijden er ons in, dat hij op zulk een uitzonderende wijze getoond heeft, welk een rijkdom er nog in de Schrift verscholen ligt. Moge God de Heere hem de kracht geven, de talenten, hem geschonken, ook verder te kunnen gebruiken, ten einde deze studie te voltooien.

De herrezenen uit den dood na Jezus sterven.

I.

Onder de geheimzinnige teekenen en wonderen, die bij Jezus' sterven hebben plaats gevonden, vermeldt de Evangelist Mattheüs in zijn Evangelie hoofdst. 22, vs. 52 en 53 ook, dat de graven zijn geopend geworden door een aardbeving en dat vele lichamen der heiligen, die ontslapen waren, opgewekt zijn geworden, en zij uit de graven uitgegaan zijnde, na Christus' opstanding in de heilige stad zijn gekomen en velen verschenen zijn. Deze korte aanduiding, die bij de andere Evangelisten niet wordt gevonden, heeft steeds de nieuwsgierigheid geklemd en allerlei vragen doen opkomen, zoodat, wie deze verzeenen geweest zijn, en wat later van

hen geworden is? Een onzer lezers uit Amerika vraagt ons dan ook, in de *Heraut* hem hieromtrent eenige inlichtingen te willen geven, mede omdat in zijn kring over dit onderwerp verschillend gedacht wordt.

Hoewel we gaarne aan dit verzoek willen voldoen, sta toch de opmerking op den voorgrond, dat we ons altoos met de grootste voorzichtigheid hebben uitte laten over dingen, waarover de Schrift zelf een sluis hangen laat. De verborgene dingen zijn voor den Heere onzen God, de geopenbaarde dingen voor ons. Al te nieuwsgierig in deze verborgenheden te willen indringen, zou ons daarom niet geoorloofd wezen. Slechts voorzover de Schrift zelf ons algemeene gegevens verschaft, waardoor zijdelings ook over dit verhaal enig licht verpreid wordt, mag een poging worden beproefd om althans een tip van den sluier op te lichten en een blik in deze verborgenheid te slaan.

Nu staat het in de eerste plaats wel vast, dat al deze buitengewone gebeurtenissen, die bij Christus' sterven hebben plaats gevonden, steekken" geweest zijn, d. w. z. wonderen waarrachter een diepere beduidenis schuilt. Het scheuren van het voorhangsel in den tempel, waarvan Mattheüs in vers 51 spreekt, was niet maar een Goddelijke machtsdaad, maar had ongetwijfeld een symbolische betekenis; God wilde daardoor, gelijk Calvijn terecht opmerkt, een getuigenis geven aan Israël, dat door Christus' offerdood aan het Kruis de ceremonien der wet waren afgeschaft en de toegang tot den troon der genade ons ontsloten was. En zoo is het ook met het tweede wonder, waarvan Mattheüs spreekt. Het opwekken dezer heiligen had niet alleen ten doel, deze personen weer in het leven te roepen, maar was tegelijk een Goddelijk teken, om ons te doen zien, gelijk Calvijn hierbij aantekent, dat Christus toen hij stierf aan het Kruis, niet in den kerker van den dood ging om daar als een gebondene te blijven, maar om den dood te overwinnen, de gevangenen van den dood uit dien kerker te verlossen en hun het leven te herschenken. Of wil men, deze opwekking van de heiligen bij Christus' dood diende als een zichtbaar getuigenis om ons voor oogen te stellen, hoe Christus' dood de oorzaak en bron is van het nieuwe leven van zijne gemeente, dat eens in de opstanding aller geloovigen heerlijk uitschitteren zal. Daarop komt het dus vooral aan, dat we in dit verhaal een bevestiging zien van ons geloof in Christus' overwinning op den dood, en ons tegelijk vertroosten en versterken met de hoop op de opstanding van al Gods heiligen, als vrucht van Christus' zoendood.

Maar al is dit verhaal met dat doel ons opgeteekend, en al moet de aandacht van Gods kind daarom in de eerste plaats op die betekenis gericht worden, toch doen van zelf bij het lezen van dit verhaal zich verschillende vragen voor, die niet zoo gemakkelijk te beantwoorden zijn en waarover de uitleggers der Schrift dan ook niet eenparig hebben geoordeeld.

De eerste vraag is deze, wanneer de opwekking dezer heiligen eigenlijk heeft plaats gevonden, terstond na Christus' sterven of eerst nadat Christus zelf uit de dooden was opgestaan? Wanneer men het verhaal bij Mattheüs onbevengden leest, krijgt men ongetwijfeld den indruk, dat deze opwekking is geschied terstond na de aardbeving die op Christus' sterven is gevolgd. Mattheüs zegt toch, dat de aarde beefde, de steenrotsen scheurden, de graven werden geopend en vele lichamen der heiligen, die ontslapen waren, werden opgewekt. Het was dus de aardbeving die de steenrotsen scheuren deed en daardoor tegelijk de graven, die in deze steenrotsen rondom Jerusalem waren uitgehouwen, opende; en waar deze aardbeving tegelijk met Christus' sterven plaats vond, zoodat ook Lucas uitdrukkelijk vermeldt, moet het openen dezer graven dus ook op Christus' sterf dag hebben plaats gevonden. Aangezien nu Mattheüs terstond, na het openen der graven vermeld te hebben, als het doel waartoe dit geschiedde, er op volgen laat, dat vele heiligen, die in deze graven begraven lagen, opgewekt werden, daar maakt dit verhaal zeker niet den indruk, dat eerst drie dagen later, op Paaschzondag, deze opwekking zou hebben plaats gegrepen. Ook hetgeen Mattheüs in vs. 53 hierop volgen laat en waarop de voorstanders van het tegenovergestelde gevoelen zich gemeenlijk beroepen, dat deze heiligen eerst na Christus' opstanding zich naar de heilige stad begaven en aan velen aldaar zich vertoond hebben, bewijst zeker niet, dat ze daarom eerst na Christus' opstanding levend geworden zijn. Wat Mattheüs alleen zeggen wil is, dat ze niet op Christus' sterf dag of op den daaropvolgenden Sabbat, maar eerst na den Paaschmorgen te Jerusalem zijn verschenen. Meer gewicht dan dit beroep op vs. 53 heeft dan ook het argument dat ontleend wordt aan I Cor. 15: 20 (of ook Col. 1: 18) waar Paulus zegt, dat Christus de eersteling is dergenen die ontslapen zijn; het is op grond van dezen tekst vooral, dat Calvijn en verschillende andere uitleggers hebben gemeend, dat Christus het eerst uit de dooden moet zijn opgewekt, en pas daarna door zijne kracht deze heiligen. Toch schijnt mij dit beroep op I Cor. 15: 20 niet afdoende toe. Paulus laat toch op de aangehaalde woorden volgen: want gelijk zij allen in Adam sterven, alzoo zullen zij ook in Christus allen levend gemaakt worden, maar een legelijk in zijne orde, de eersteling Christus, daarna die van Christus zijn, in zijne toekomst. Wil men deze woorden al te zeer drukken, dan zou hieruit volgen, dat deze heiligen ook niet terstond na Christus' opstanding kunnen opgewekt zijn, want de Apostel zegt uitdrukkelijk, dat alle anderen eerst zullen opgewekt worden in de toekomst van Christus, d. w. z. bij zijn

wederkomst. Apostel de volge en die het oog waarin i in het v op dit; nadruk in strijd standing hebben liet doc van Na wekking verhaald wone u een gen opatand tijdelijk opwekkien", of de mach en Chris met zijn bracht. Er zijn dingen, moeden, was op geworden terug te heerlijk anders ze bor aan Ook Cal Mozes aa opstanding lijk even bedoelde ontleend, dooden i kracht, welke v tingen d omdat d geen ge wens, het toe, of d tus dood, plaats ge

Vo In hartel N. te Zutp

Dr. R. Vrije Univ Gods EN IN — G. J. A

Na alroe en ander nieuwe on semitische Dr. Wolty verhouding met deze o

Gelijk b algemeen, laten vallen Men kan is, in verba verhouding maar ook: ontdekkinge de Oudheid

Dat hier en wel een daarvan is ling van z zijn lezers, Hij laat op de Ou vallen.

Laat mij op wat mij boek, of i schappelijke In de b zegt 'n bek naturen, en weten te b De betee nieuwe on Schrift, be dat verband tot de gescl

Van de zich splitst, stuk II, he Gods EN IN

Dit eere stelling trac der 'oudheid schaft, leidt wetenschap stelling, die straks door naar zijn el' rijke acht', een moof e

In den i wingen; i ter illustrat paryi en i Nieuwe Tes dezer studie Dit is z mij toetsch belangrijke Tot rech ning, in d toch ook d het geemad

Ik begin Het zou l de schrijver ontdekkinge in de Scnu het Nieuwe Voor deze zju goede neemt wijkt In 'Prim o.m. van z beschouwing -hij die rede

rs uit
kerant
en-
te-
dacht

willen
op den
iet de
elaten
sif den
dingen
eopen-
neus-
willen
orloof
dief zelf
waar-
ng wor-
an den
in deze

ts wel
urtenis-
plaats
d. w. z.
re be-
an het
in Mat-
r maar
ad on-
is; God
cht op-
Israël,
t Kruis
geschaft
genade
het ook
latheus
nen had
en weer
tegelijk
en zien,
Christus
in den
t al een
dood te
en dood
et leven
opwek-
s' dood
s om ons
us dood
nieuwe
ns in de
lijk uit-
is vooral
vestiging
is over-
elijk ver-
pe op de
is vrucht

doel ons
icht van
plaats op
ch doen
aal zich
niet zoo
zijn en
rist dan
eld.
meer de
ijk heeft
itus' ster-
f uit de
men het
en leest,
ruk, dat
toud na
terven is
de aarde
te graven
der hei-
ggewekt.
enrotsen
tegelijk
de rondo-
ende; en
Christus'
ucas uit-
openen
sterfslag
n nu Mat-
r graven
waartoe
laat, dat
begraven
naakt dit
dat eerst
lag, deze
pen. Ook
olgen laat
egenover-
eopenen
en aan
a, bewijst
Christus'
Wat Mat-
r niet op
volgenden
norgen te
wicht dan
het argu-
r. 15: 20
zeft, dat
i die ont-
an dezen
chillende
gend, dat
moet zijn
ne kracht
it beroep
nde toe-
de woer-
in Adam
Christus
maar een
Christus,
zine toe-
al te zeer
dat deze
Christus'
ijn, want
dat alle
orden in
t, bij zijn

wederkomst. Het is dus duidelijk, dat de Apostel hier spreekt in het algemeen van de volgorde van Christus' opstanding en die der geloovigen, maar daarbij niet het oog heeft op die bijzondere gevallen, waarin reeds een opwekking uit de dood in het verleden had plaats gevonden. Wie op dit: de eerste Christus, al te veel nadruk zou willen leggen, komt dan ook in strijd met het feit, dat vóór Christus' opstanding reeds opwekkingen uit de dood hebben plaats gevonden, zooals bij het dochterke van Jairus, den jongeling van Nain, en Lazarus, om van de opwekkingen in het Oude Testament ons verhaald, nog te zwijgen. De gewone uitvlucht, dat deze opwekkingen een geheel ander karakter droegen dan de opstanding van Christus, omdat ze slechts tijdelijk waren, gaat niet op, want ook deze opwekkingen waren wel degelijk een "steeken", om ons te doen zien, hoe Christus de macht bezit om doodten op te wekken, en Christus zelf heeft Lazarus' opwekking met zijn eigen opstanding in verband gebracht. Zelfs kunnen we nog verder gaan. Er zijn in de Schrift ongetwijfeld aanduidingen, die ons recht geven om te vermoeden, dat Mozes, nadat hij gestorven was op Nebo, door God weer is opgewekt geworden, niet om tijdelijk in het leven terug te keeren, maar om met een verheerlijkt lichaam naar den hemel te gaan; anders zou Mozes niet lichamelijk op Thabor aan Christus kunnen verschijnen zijn. Ook Calvijn neemt deze opwekking van Mozes aan. Maar indien Mozes vóór Christus opstanding opgewekt is, dan kan dit natuurlijk evengoed geschied zijn met de hier bedoelde heiligen. Het argument aan I Cor. 15 ontleend, dat Christus de eersteling uit de dood wordt genoemd, verliest zijn kracht. Een beslissende uitspraak te doen, welke van de beide hier besproken opvattingen de meest juiste is, is ondoenlijk, omdat de Schrift zelf ons desaan gaande geen genoegzame gegevens biedt. Trouwens, het doet er tot de zaak zelve weinig toe, of deze opwekking dadelijk na Christus dood, dan wel eerst drie dagen later heeft plaats gevonden.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen: Van de dames N. te Zutphen f 25.
Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Leestafel.

DR. R. H. WOLTER, hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Het Woord Gods en het Woord der Menschen. Utrecht — G. J. A. Ruys — 1913.

III.

Na alzo in het 1e hoofdstuk zijn lezers een en ander te hebben medegedeeld omtrent de "nieuwe ontdekkingen" zoo op het gebied der semitische als der klassieke Oudheid, komt Dr. Wolter tot zijn eigenlijke onderwerp: de verhouding van Schrift en Oudheid in verband met deze ontdekkingen.

Gelijk bij een dergelijke verhouding in het algemeen, zoo kan men ook hier den nadruk laten vallen op een der beide termen.

Men kan uitgaan van de vraagstelling: welke is, in verband met de nieuwe ontdekkingen, de verhouding van de Oudheid tot de Schrift; maar ook: welke is, in verband met de nieuwe ontdekkingen, de verhouding van de Schrift tot de Oudheid.

Dat hier zulk een wederzijdse verhouding en wel eene van niet geringe betekenis bestaat, daarvan is onze auteur overtuigd, en de bedoeling van zijn boek is, voor deze overtuiging zijn lezers, zoo noodig, te winnen.

Hij laat dan ook zoowel op de Schrift als op de Oudheid, en dat na elkaar, den nadruk vallen.

Laat mij hier terstond de aandacht vestigen op wat mij voorkomt een deugd te zijn van dit boek, of liever nog, een vrucht der wetenschappelijke bezinning van zijn schrijver.

In de beperking toont zich de meester, — zegt 'n bekend spreekwoord bij onze oostelijke naburen, en Dr. Wolter heeft zich metterdaad weten te beperken.

De betekenis toch, welke, in verband met de nieuwe ontdekkingen, de Oudheid heeft voor de Schrift, beperkt hij tot de taal; die welke, in dat verband, de Schrift heeft voor de Oudheid, tot de geschiedenis.

Van de twee deelen waarin het onderwerp zich splitst, wordt het eerste behandeld in hoofdstuk II, hetwelk tot titel heeft: Het Woord Gods en de Nieuwe Ontdekkingen.

Dit eerste deel, waarin de hoogleraar zijn stelling tracht te betogen, dat de nadere kennis der oudheid welke de tegenwoordige tijd verschaft, leiden kan tot vermeerdering van het wetenschappelijk inzicht in de H. Schrift, een stelling, die, en hij doet dan op zijn andere, straks door mij te noemen stelling, Prof. Wolter, naar zijn eigen zeggen, "niet het meest belangrijke acht", — dit eerste deel heeft een kop, een moed en een staart.

In den kop geeft hij: "Principiële beschouwingen"; in de moed: "Enkele voorbeelden ter illustratie van de betekenis der Griekse papyri en inscripties voor de studie van het Nieuwe Testament"; in den staart zit: "Gezamenlijke dezer studien."

Dit is zeker alles belangrijk, toch wil het mij toeschijnen, dat wat in de moed zit wel het belangrijkste is.

Tot recht verstand van wat, naar mijn meening, in dit tweede deel hoofdzakelijk is, wil ik toch ook de aandacht vestigen op dat waardoor het geëncadreerd is.

Ik begin dus met den kop.

Het zou bevreemdend kunnen wekken, dat waar de schrijver wil betogen: de betekenis der nieuwe ontdekkingen voor het wetenschappelijk inzicht in de Schrift, — hij het uitsluitend heeft over het Nieuwe Testament.

Voor deze beperking had echter Prof. Wolter zijn goede redenen, en wanneer men die verneemt wijkt de bevreemding.

In "Principiële beschouwingen", waarin hij o.m. van zijn instemming met de Gereformeerde beschouwing der H. Schrift doet blijken, deelt hij die redenen mee.

De eerste is, dat, al hebben de nieuwe ontdekkingen op het gebied der Semitische Oudheid — men denke hier vooral aan de BANYLONISCH-ASSYRIÏSCHE KEIL-INSCRIPTIES — zeer zeker betekenis voor het O. T., Prof. Wolter, omdat hij, naar zijn eigen verklaring, "op Assyriologisch terrein een leek is", het geraden acht zich van een betoog omtrent de betekenis van deze rubriek der nieuwe ontdekkingen voor dat deel der Schrift, te onthouden.

Wie nu met de wijze waarop in onze tijd het wetenschappelijk bedrijf, ook door geleerden als Prof. Wolter, bij wie wijsgeerige zin de oogen openhoudt voor den "band der wetenschappen", wordt uitgeoefend, ook naar eenigszins bekend is, zal zulk een onthouding volkomen billijken. En wanneer de hoogleraar, als klassiek philoloog en bepaaldelijk als beoefenaar der Griekse philologie, verder schrijft dat "het Nieuwe Testament, als complex van Griekse geschriften, meer tot zijn eigen domein behoort", zal men het alleszins verklaarbaar vinden, dat hij zich, bij zijn betoog omtrent de betekenis der nieuwe ontdekkingen voor het wetenschappelijk inzicht in de Schrift, beperkt heeft tot die rubriek van deze ontdekkingen, welke uitsluitend in verband staan met het N. T.; alzo tot de GRIEKSE PAPIRI EN INSCRIPTIES.

De tweede, en zoo als de schrijver beweert, meer innerlijke reden of grond is, dat ook al zouden de nieuwe vondsten, die van belang zijn voor het O. T., even rijk aan inhoud zijn en evenzeer het intiemere leven raken als de papyri en inscripties uit den tijd van het Nieuwe Testament, — de Hellenistische periode —, er toch minder verklaring van te wachten ware; omdat, naar hij hier aan toevoegt: "reeds het taalverschil in den weg staats. En juist om de taal is het, zoals ik boven reeds opmerkte, Dr. Wolter hier in zijn eerste deel te doen.

Zoo kom ik dan tot de moed.

Hier is Dr. Wolter in zijn kracht. Hier is niet een theologiseerend philoloog, maar zonder meer, een man van het vak, een philoloog van professie aan het werk.

En waar hij dan de betekenis der nieuwe ontdekkingen voor de studie van het Nieuwe Testament aan enkele voorbeelden verduidelijkt, en zich daarbij uitsluitend bepaalt tot de betekenis welke deze ontdekkingen hebben voor de verklaring, de uitlegging, de exegese van het N. T., geeft hij wel minder dan hij ook als philoloog kon geven en ook gerechtigd was te geven, maar men bedenke daarbij, dat dit eerste deel van zijn boek onveranderd aan zijn Rotterdamse Rede is ontleend, en dat die Rede uiteraard een niet al te breede behandeling van het onderwerp eischte.

Toch wordt ook zoo met het vieraal voorbeelden, waaraan de hoogleraar genoemde betekenis verduidelijkt, zij het dan ook in den weg eener betrekkelijk zeer onvolledige inductie, een goed begrip van die betekenis bijgebracht.

Deze voorbeelden zijn: I Petri 1:7; Matth. 6:2,5; II Thess. 3:17 en de aanduiding van onzen Heiland met het woord *Kyrios* of *Heer*. Dr. Wolter, die zich bij de verklaring van deze plaatsen uitsluitend tot de philologische exegese bepaald, toont nu in den breede aan, hoe zij door de nieuwe ontdekkingen worden belicht en daarmee meer verstaanbaar worden.

Terecht haakt hij daarbij aan het woord van Weiss uit diens: *Die Aufgaben der Neutest. Wissenschaft in der Gegenwart*: "Ein einzige Papyrus- oder Inschriften-Stelle bezeugt oft viele exegetische Qualitäten mit einem Schlage".

Ten slotte nog iets over den staart: De GEVALEN DERZIEZIE.

Was het, zooals Dr. Wolter vermeldt, ADOLF DREISSMANN, die in zijn geschriften inzonderheid de aandacht gevestigd heeft op de betekenis der nieuw ontdekte papyri en inscripties voor de studie van het N. T., van alle zijden is men, naar hij zegt, diens voorbeeld gevolgd. Dan, hoe hoogelijk hij dit op zich zelf ook waardeert, toch verliest Prof. Wolter allerminst de gevaren uit het oog, die aan het gebruik van dit nieuwe hulpmiddel bij de N.-Tische studie zijn verbonden. Hij laat dan ook niet na, die gevaren te noemen en er tegen te waarschuwen.

Er is gevaar voor overdrijving, voor overschatting, voor overijling en daarnaast voor wat Wolter, met de bekende en zoo tekenende uitdrukking aanduidt als: *uitwisseling der grenzen*.

Inzonderheid hier, zoo eindigt hij zijn eerste deel, "schuilt de klip waarvoor de Gereformeerde philoloog, die zich aan deze studien waagt, zijn scheepje heeft te hoeden. En dit maant tot voorzichtigheid, opdat niet de erkenning van een steeds meer blijkenzamenhang hem voere tot eene nivellering, die uit den boeze is."

Zijn bedoeling hiernaede is, dat het verschil tusschen de Schrift als Gods Woord, wanneer zij voorwerp is van philologisch onderzoek, en het Woord der menschen, ook bij alle samenhang, voor het bewustzijn van den onderzoeker niet mag verdwijnen.

G.

Uit de Pers.

Dr. A. Kuiper Jr. geeft in de *Rotterdamse Kerkbode* nog een artikel over een spiritistisch onderwerp. Ditmaal raakt het de toevenares van Endor.

Meer dan een vroeg ons, hoe toch gedacht moet worden over het gebeurde te Endor, toen koning Saul zijn beoek bracht aan de vrouw met den waarzeggenden geest. Natuurlijk is de bedoeling van deze vraag niet, of het goed te keuren was dat Saul in dien nacht naar Endor ging, want dat wordt door alle geloovigen onvoorwaardelijk afgekeurd en ten sterkste veroordeeld. Alle waarzeggerij is den Heere een gruwel, en roewel zij die waargereg als hij die de waargereg bezoekt, doet zware zonde en is schuldig voor God. Daarom ook heeft Saul in betere dagen alle vrouwen die een waarzeggenden geest hadden, uit Israël verbannen.

De bedoeling der vragers echter is, wat wij te denken hebben van den opgekomen geest, die toen in de grot van Endor aan die waargegende vrouw verscheen en aan Saul zijn naderend einde bekend maakte. Men wil dan weten of het werkelijk de geest van den afgestorven Samuel is geweest, of een booze geest, die zich aanstelde als ware hij Samuel.

Wij willen beginnen met er op te wijzen, dat wel in den tegenwoordigen tijd hiervan een kwestie gemaakt wordt, maar dat in vroegere dagen een vaststaande opinie hierover gevonden werd.

In de eerste eeuwen der kerk, toen de grootste kerkleeraars optraden, was het éénparig gevoelen, dat het natuurlijk niet de geest van den zaligen Samuel geweest is, maar dat het een "booze geest" geweest is, die bedriegelijk voorwendde Samuel te zijn. Zoo hebben het ook de Hervormers en met name Calvijn in hun geschriften geleerd. En de Kanteekenaars vertellen bij I Sam. 28 dat éénparig gevoelen. En zoo is het eenwienland de uitspraak der orthodoxe Theologie geweest, al

kwam het ook voor, dat een enkele iets anders verkondigde.

Eerst in den loop der 18e eeuw begon eenige kentering te komen, en toen traden er geloovige Schriftgeleerden op, die pleitten voor het gevoelen dat het wel de geest van Samuel is geweest die in Endor's grot verscheen.

Men brengt dan de volgende gronden bij: 1o. dat in het verhaal van I Sam. 28, Samuel als het ware zelf sprekende wordt ingevoerd. Er staat niet de "booze geest", maar *Samuel* zeide. Dit argument weegt niet, want het verhaal in I Sam. 28, geeft het gebeurde weer zooals Saul het zich voorstelde. En Saul nu werd in den waan gebracht dat Samuel was opgekomen.

2e. dat de voorspelling van dien geest letterlijk is uitgekomen, en dat aan de uitkomst geen woord ontbreekt, want den volgende dag was Saul met zijn zonen in het rijk des doods. Dat is zoo, de waarzegging is uitgekomen, maar daaruit volgt allerminst, dat het de geest van Samuel is geweest. Het had *waarzeggerij* plaats, en wij mogen juist omgekeerd zeggen, dat het zich niet laat indenken dat de zalige Samuel *waarzegde*.

3e. dat die vrouw van Endor zeer verschrikte toen zij Samuel zag. Zij was, zoo zegt men, wel gewoon booze geesten te zien opkomen, en schrikte daarbij niet. Maar toen nu in eens Samuel zelf voor haar stond, verschrok zij grootelijks. Wij willen hier antwoorden, dat die vrouw wel zeer verschrok en ook schreeuwde met een grooten schreeuw. Maar dat was omdat zij *Saul* zag, dien zij eerst niet herkende, en nu bang was voor haar eigen leven.

4e. dat Mozes en Elia toch ook uit den hemel op aarde zijn gekomen op den Tabor. Men zegt dan, dat evenzo ook Samuel uit de eeuwigheid nog op aarde verschijnen kon. Tegen dit argument stellen wij ons *protest*. Al wat in ons is verzet er zich tegen, het nederdalen van Mozes en Elia op den berg der verheerlijking in één adem te noemen met een geestverschijning in het hol van de waarzeggende vrouw te Endor.

Men ziet, de gronden van eenige tegenwoordige Godgeleerden, die ons willen doen gelooven dat werkelijk Samuel aan Saul is verschenen in de grot van Endor, zijn zeer zwak. En als wij dan weten, dat heel de oudheid zoo goed als éénparig uitsprak, dat het een duivelsche geest is geweest, die voorwendde Samuel te zijn, dan zeggen wij: de oude wijzen is beter.

Wij blijven dan ook altoos het meest voloud voor wat Calvijn kort maar krachtig zeide, dat God de Heere niet toelaat dat de zalig afgestorvenen in eenig werk des duivels betrokken worden. En alle waarzeggerij is echt *duivelswerk*. We beamen ten volle bij de woorden van I Sam. 28:12: "toen nu de vrouw Samuel zag", de kanteekenaar der Statenverreeters: "d.i. een booze geest in de gedaante van Samuel, dewelke zij door haar *duivelskunst* had doen opkomen."

Officiële Berichten.

L. S.

De Geref. kerk van Katwijk aan Zee, daartoe gemachtigd door de classis Leiden, heeft de eerste berichten, dat de e.k. Particuliere Synode van de Gereformeerde kerken in Zuid-Holland (Noordelijke gedeelte) dit jaar D.V. zal gehouden worden te Katwijk aan Zee, en wel op Dinsdag 9 Juni.

Opgevan van de namen der afgevaardigden, punten voor het agendum etc., worden tot uiterlijk 16 Mei ingewacht bij den eerst-ondergetekende.

De Geref. kerk voornoemd, namens haar:

J. J. IMPETA, *protes.*

C. VAN TONGEREN, *scriba.*

Katwijk aan Zee, Febr. 1914.

Kort verslag van de vergadering der classis Alkmaar, te Den Helder, op 4 Februari 1914.

Art. I. De Voorzitter opent de vergadering, doet zingen Ps. 119:17, leest Psalm 48 en gaat voor in gebed.

Art. II. Uit de credentiebrieven blijkt, dat alle Kerken aanwezig zijn.

Art. III. In het Moderamen hebben zitting: Dr. Meijer als voorzitter, Dr. Harrestein als scriba, en Ds. van der Vliet als assessor.

Art. IV. De notulen worden, na lezing goedgekeurd en getekend.

Art. V. Ds. Stadig en Mulder brengen rapport uit in zake de zending. Voor den bouw van Kerk en pastorie te Solo zeggen alle Kerken, behalve Dirksborn en Oosterend, vrijwillig de van hen gevraagde bijdrage toe.

Art. VI. Uit het rapport inzake den Evangelisatie-arbeid blijkt, dat alleen de kerken van Broek op Langendijk, Noord-Scharwoude en St. Pancras een eenigszins belangrijk bedrag kunnen toezeggen. Weshalve de verdere actie door de classis moet worden uitgesteld.

Art. VII. Instructie's van de Kerken Alkmaar, St. Pancras en Anna Paulowna worden in den breede besproken en afgehandeld.

Art. VIII. De collecten worden geleend, eenige boeken nagezien, en besloten een nieuw collecten-rooster te doen samenstellen. Hiervoor wordt aangewezen Ds. Stadig.

Art. IX. Bij de rondvraag art. 41 D.K.O. doet de Kerk van Wieringen mededeeling, dat spoedig het nieuwe Kerkgebouw kan worden in gebruik genomen.

Art. X. Besloten wordt aan de vacante Kerken: Kolhorn, Schermerhorn en Wieringen, voor de eerstvolgende 3 maanden, één extra vacature-tegt te geven.

De vacaturebeurten worden daarna geregeld. Art. XI. Ds. Meijer gaat voor in dankzegging en sluit de vergadering.

Op last der Classis,

P. CH. VAN DER VLIET, *A. t. Assessor.*

Kort Verslag der Vergadering van de Classis Gorinchem, 4 Febr. 1914.

1. Opening op gebruikelijke wijze.

2. Credentiaelen nagezien en de vergadering geconstitueerd.

3. Moderamen: Ds. Los, Praeses, Ds. Zwiens Scriba, Ds. Lindeboom, Assessor.

4. Notulen gelezen en goedgekeurd.

5. Bij monde van den Praeses wenscht de classis Ds. Lindeboom geluk met de door hem ontvangen roeping naar Amsterdam, en bidt hem in dezen leiding des H. Geestes toe.

6. Ingekomen: bezwaarschrift van een lid, door zijn Kerkeraad afgehouden van het H. Avondmaal. Behandeling wordt uitgesteld, aangezien de bezwaarde straks zelf ter vergadering komen zal.

7. Rapporten: a. Van de redactie-Kerkbode, 't welk boven verwachting bevredigend is.

b. Van de deputaten-traktementsherziening. Het rapport zal in de Kerkbode opgenomen en in de volgende vergadering behandeld worden.

10. Eveneens de aanvraag van Vianen om een financieel steun ad f 450 van classis en part. Synode, ter voorziening in wat zij noodig heeft om aan Art. 13 te voldoen.

11. De kerk van Hardinxveld vraagt vernieuwing van de in Febr. 1913 gedane toezegging van een bijdrage voor het traktement van een eventueel te beroepen dienaar des Woords. Aan het verzoek wordt voldaan.

12. Het voorstel-Gorinchem:

De Kerkeraad van de Geref. Kerk van Gorinchem van oordeel, dat de geestelijke nooden der verstrooide Gereformeerden in Ned. Indie dringend voorziening eischen, verzoekt de classis, deze zaak wel te willen overwegen en te brengen op het agendum der Partic. Synode van Zuid-Holland (Z.G.).

wordt toegelicht en komt in bespreking. De classis is eenparig van oordeel, dat in de geestelijke nooden der verstrooide Gereformeerden in Ned. Indie moet worden voorzien, en verzoekt aan D. D. Bouwman, Kapitein en Lindeboom op de volgende vergadering een welomschreven voorstel ter tafel te brengen.

13. Onderzoek naar Art. 41 D.K. Enkele kerken vragen en ontvangen advies in zaken van tucht. Meerkerk deelt mee, het beroepingswerk verlangt met kracht ter hand te zullen nemen.

14. Regeling der vacature-beurten. In de volgende drie maanden zal Meerkerk worden gediend door Ds. Zwiens, Giessen O. en N. Kerk door Ds. Lindeboom, Hardinxveld door Ds. Kapitein, Vianen door Ds. Bouman, en Noordeloos door Ds. Los en Ds. van der Vliet.

15. De classis verneemt met blijdschap, dat Ds. Steinhart, van Lexmond, door Gods goedheid in krachten toeneemt, en goede hope heeft op algemeene herstelling.

16. Lezing der korte notulen.

17. Na dankgebed door den Assessor sluit de Praeses de vergadering.

C. LINDEBOOM,

h. t. Assessor.

Buitenland.

Deutschland. Uit Dortmund en Hamburg.

De Reinoldi Gemeente van Dortmund heeft in plaats van Lic. Traub, die door het kerkbestuur verplaatst werd, den predikant Fuchs te Rüsselheim, in het Groothertogdom Hessen, gekozen. Het Consistorium van Munster heeft echter deze keuze niet goedgekeurd, en wel op grond dat de heer Fuchs voor den dienst in de landkerk niet geschikt is. Immers toen de Kerkelijke predikant Jatho door het "Spruch-collegium" afgezet was, heeft Fuchs zich zeer afkeurend over dit vonnis uitgelaten. Men acht het niet oorbaar, dat een predikant in Pruisen zich over de handeling van een wettig orgaan der kerk scherp afkeurend uitlaat, en daarom is hij voor de Pruisische landkerk onbruikbaar. Men ziet daaruit, dat in den Kerkelijken strijd in Duitschland het punt waarom het eigenlijk gaan moet, niet wordt aangeroerd; het is alsof men daarvoor bang is. Immers in de Kerk van Christus behoort men niet in de eerste plaats er voor te zorgen, dat zij die de kerk besturen niet beleedigd worden, maar dient men te waken dat het Woord Gods niet door de dienaren verloochend en aangetast wordt.

Een eigenaardige kwestie die licht werpt op kerkelijke toestanden in Duitschland, houdt de geesten in Hamburg bezig.

De predikant Heydorn, over wiens komst zooveel in Hamburg te doen is geweest, geeft in den Monistenbond, waarvan hij lid is, onderwijst in de zedenleer. Op zich zelf beschouwd is er niets tegen, dat een predikant kinderen van Monisten onderwijst. Doch het is haast niet te verstaan, hoe Heydorn, die de uiterst gespannen verhouding tusschen Christenbelijders en Monisten juist in Hamburg, tegelijk predikant en lid van den Monistenbond zijn kan. Het predikantenministerie heeft hem dit bij wijze van eene broederlijke vermaning te kennen gegeven. Hierop heeft Heydorn schriftelijk geantwoord, dat hij wel meent dat hij als predikant lid zijn kan van den Monistenbond, doch dat hij de aanwijzing van het ministerie volgen zal en den Monistenbond zal verlaten, zoo lang de Kerk over het Monisme denkt gelijk tot hiertoe.

Toch zegt hij daarbij, dat hij zijn vrijen liefdesarbeid onder de Monisten zal voortzetten. Kenmerkend is dus niets gewonnen. De heer Heydorn zegt, als hij het wilt, zal ik geen lid meer blijven van den Monistenbond, maar overigens blijf ik arbeiden gelijk ik gewoon was.

Ook in Hamburg blijft men hangen aan het formeel, in dit geval het lidmaatschap van den Monistenbond — en ziet over het hoofd dat het voornaamste kwaad hierin gelegen is, dat Heydorn voor zich persoonlijk uitspreekt dat hij Monist is. Zoo vernijdt men den strijd over de hoofdzak, denkelijk omdat de meerderheid van de Hamburgse predikanten den Christus naar de Schriften niet belijdt.

Omtrent de Kerken die zich van de organisatie der Hamburgse landkerk losmaakten en toch tot die Kerk wilden blijven behooren, de zoogenoemde "Kapellengemeenten", vernamen wij in den laatste tijds niets.

Frankrijk. Stroomingen op Godsdiensgebied.

II. (Slot.)

Zeer juist heeft de Paus ingezien, dat het modernisme voor de Roomsche kerk een gevaar opleverde, dat zoo spoedig mogelijk moest afgevoerd worden. In 1907 werd in den Syllabus *Lamentabili* het anathema uitgesproken over 65 modernistische stellingen. In hetzelfde jaar verscheen de encyclyc *Pascendi*. Loisy, Tyrrell en Murri werden geëxcommuniceerd.

Het bleek, dat de voorstanders van het modernisme zich niet konden handhaven. Men onderwierp zich aan het gezag van het hoofd der Roomsche kerk om men ging eenvoudig heen. Loisy bijv. werd hoogleraar aan het *Collège de France*, en is daar niet anders dan een gewoon professor. Het jonge Frankrijk, dat nog niet met Rome gebroken had, gevoelde eerst sympathie voor het modernisme. Ook in de kringen van de *Sillon* gevoelde men zich tot de modernisten aangetrokken. Doch daar de leiders zoo weinig weerstand boden, en men inzag dat men in het modernisme tevergeefs zocht naar den krachten pols van een levende religie, en het openbaar werd dat het slechts rustte op de verwoesting van de kerk moesten uitloopen, — toen ging men sympathie gevoelen voor hen die in den gevoorden strijd zich als de meer consequenten en sterkeren hadden doen kennen.

Tewijl op kerkelijk gebied dit alles plaats vond, kwam er ook daarbuiten een nieuwe geestesrichting op. Het materialisme bevredigde velen niet meer. Het leerde, dat de mensch slechts het product is van zijn omgeving; alles hangt af van voortplanting en voeding. Het subjectivisme deed de menschen komen tot een menschvergoding, die met de feiten van het leven niet overeenstemde en daarom tot pessimisme leidde. Tot de uiterste consequentie werd dit doorgevoerd. Ten slotte kreeg men genoeg van schrijvers als Zola en Baudelaire. Barrès schreef: "De verveling ademde op een wereld die door de geleerden zijn kleur had verloren". Een nieuwe wijsbegeerte kwam op, die een niets sparend kritiek uitoefende op het materialisme. Aangevoerd werd, dat de ziel een zelfstandig leven heeft; men wees op de betekenis der intuïtie, op de innerlijke ervaring. De verachte metaphysica kwam weer tot eer. Het recht en de zelfstandigheid des geloofs werd gehandhaafd. Een Vogüé schreef: "de brutale ontkenningen van het positivisme bevredigen de jongelieden niet meer; als men spreekt van de noodwendigheid van een Godsdienselijke vernieuwing in de literatuur, zoo hooren zij nieuwsgierig toe zonder vooringenomenheid en haat. Want daar zij het geloof missen, bezitten zij in den hoogsten graad den zin voor het mystieke". Paul Desjardins sprak in de "Revue bleue": de poëzie ontwaakt weer... de Godsdienst herneemt zijn kracht. De ruwheid van hen, die de religie bijna tot sterven gebracht hadden, bleek onverdragelijk. De idealistische wijsbegeerte kwam weder tot eere onder jongelieden, die onderwijzers of letterkundigen zijn. Opmerkelijk is, dat de de vraagstukken die men als geheel van de baan geschoven beschouwde, weder aan de orde kwamen. Men vindt weer smaak in zedekunde, sociale en Godsdienselijke vraagstukken."

Het is natuurlijk, dat het ontwaken van dit idealisme voor de Roomsche Kerk van groote waarde is. De reactie tegen de geweldpleging jegens de Kerk; tegen een ongebreidelde atheïstische democratie; tegen materialisme en pessimisme; is aan het opkomen. Het heimwee naar een geloof, dat de macht van het handelen en het denken verbindt, werd geboren.

In breede kringen is men ontrast geworden door de toenemende zedeloosheid, terwijl de overtuiging veld wint, dat alleen de religie en de Kerk verdere verwording kan keeren. Men zoekt in de Roomsche Kerk in de eerste plaats eene instelling tot bevordering van goede zeden. Ook zijn velen er van overtuigd, dat alleen door de religie, door de Roomsche Kerk Frankrijk als volk zijn kracht bewaren kan. Maurras en anderen staan op dit standpunt. Een sterke Kerk is het beste recept tegen teruggang van het geboorteland. De zin voor gerechtigheid, overtuiging en verantwoordelijkheid wordt door de Kerk aangekweekt, en deze eigenschappen moet een volk bezitten, wil het niet onder gaan. Dat deze kringen zich bij de Kerk aansluiten, geschiedt niet op godsdienselijke of dogmatische gronden. Zulken bekomen zich weinig over de leer van de Kerk. "Vraag aan Rome wat ik geloof" sprak eenmaal de gestorven Brunetiere. Het spreekt van zelf, dat zij die zoo denken, wel hulpbronnen zijn voor de Roomsche Kerk. Maar het Roomsche keurcorps is elders te zoeken.

Er worden er onder de ontwikkelde jongelingschap gevonden, die iets voor hun hart zoeken. Men jaagt naar werken die waarlijk van Godsdiens getuigen, men leest de verzen van een heilig poët, die ieder mensch aan zijn plicht herinnert, namelijk, tegenover God onmoedigheid en zijn met offers beladen hart Hem aan te brengen. Uit den twijfel tot de zekerheid, is de leus. Het doelloos leven moet tot een welbewust streven worden, en dit aan de hand van een beproefde kerkelijke tucht. De hartstocht voor de werkelijkheid, die bij velen openbaar wordt, begeert ook realiteit in de religie. Men wil geen schitterende woorden, maar begeert bovennatuurlijke werkelijkheid. De communie, de zoenverdiensden van den Zone Gods, de verzoening, de eucharistie, worden geloofd als levende feiten. God zelf is niet meer een ver ideaal, maar de levende tegenwoordige God. De dichter P. Couderic zong: "Wees gezegend mijn God, die mij van de afgeden hebt bevrijd, die maakt dat ik alleen U aanbid en niet Isis of Osiris of de Gerechtigheid, of den vooruitgang, of de waarheid, of de Goddelijkheid, of de menscheijkheid, of de wetten der natuur, of de kunst of de schoonheid."

En dit alles zoekt men in de Roomsche Kerk. Het modernisme wordt verworpen, omdat het een geest zonder letter, liefde zonder dogma, religie zonder een Kerk wilde. De modernisten spreken van Godsdienselijke emoties, van een algemeene vroomheid, maar kennen geen scherp belijnde leer. Daartegenover belijdt het jonge Frankrijk, dat de Roomsche Kerk weer lief kreeg, dat het beste voedsel voor het gemoed slechts voortkomt uit het dogma. Hoe krachtig Roomsche gedachten bij de jongelieden uitgesproken worden, blijkt uit het volgende citaat: "de bekeering der jeugd hangt af van de genade, d. w. z. alles hangt af van de barmhertigheid Gods en van de zeer verborgen wetten van de gemeenschap der heiligen. Niet slechts de bekeerden, maar ook die, welke niet verre zijn, die aan de schoonheid der Kerk den glans van het Goddelijk licht zien, zijn gekocht door de tranen van een zeer onmoedige aanbieder of betaald door een liefdesblik op het heilig Sacram